

УДК 342.9

Г. Ю. Лук'янова
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КООРДИНАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Обґрунтування актуальності теми дослідження. Підбір методологічного інструментарію є важливою складовою будь-якого ґрунтового дослідження, незалежно від розділу науки та сфери знань. Очевидно, що кожен дослідник прагне до застосування інструментарію, який буде доречним саме для його роботи. Однак, цей процес є складнішим, ніж здається на перший погляд. В ході розробки проблематики адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції, авторка неодноразово наштовхувалася на труднощі методологічного характеру, подолання яких призвело до поступового накопичення думок щодо необхідності узагальнення підходів до підбору методологічного інструментарію у досліджуваній сфері.

Цілком очевидно, що методологія, як вчення та сукупність наукових знань, повинна бути орієнтована на спрямування дослідника у вірному руслі та допомогти правильно обрати сукупність наукових прийомів та методів для осмислення досліджуваних явищ. Однак, вправне використання методів наукового пізнання вимагає вдумливого їх вибору, чому передують вивчення самих методів, їх порівняльний аналіз, крізь призму застосування для конкретного предмету дослідження.

Все це й обумовлює доцільність узагальнення методологічного інструментарію розробки проблематики адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції.

Сучасний стан дослідження.

Методологічним інструментарієм, так чи інакше, послуговуються всі науковці. Однак, в якості предмету дослідження, він також привертає до себе увагу, зокрема – вчених у таких галузях знань як філософія права, теорія держави і права, логіка. Серед вітчизняних дослідників природи методології можна згадати праці таких вчених як: О. Є. Антонова, Л. В. Барановська, С. В. Васильєв, О. В. Вознюк, К. Г. Волинка, О. А. Дубасенюк, А. Є. Конверський, О. В. Кустовська, І. В. Манжул, О. Е. Радутний, О. Ф. Скакун, В. В. Сухонос, Д. В. Чернілевський, В. Є. Юринєць та інші. Проте, методологія дослідження адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів антикорупційної діяльності досі є мало висвітленою у вітчизняному науковому просторі. Що й обумовлює актуальність дослідження.

Основний зміст. У сучасній науці сформувалася багаторівнева концепція методології знання, згідно якої методи наукового пізнання за ступенем загальності і сфери дії можуть бути поділені на три основні групи: 1) філософські методи; 2) загальнонаукові методи; 3) методи окремих наук (внутрішньо- та міждисциплінарні) [1, с. 25].

Однак, такий підхід до класифікації методів наукового пізнання не є монопольним. Так, наприклад на основі аналогічних підстав О. В. Кустовська виділяє: загальнофілософські, загальнонаукові, спеціально-наукові, дисциплінарні та міждисциплінарні [2, с. 74]. Представники юридичної науки виділяють часткові методи пізнання, спеціальні методи, спеціально-юридичні методи [3, с. 16]. Є у вітчизняній науці й інші підходи до класифікації методів. Наприклад, у юридично-філософській літературі методи поділяють на загальнонаукові, загальнологічні, системно-структурні, спеціально-юридичні та методи соціальних наук [4, с. 34-35]. Що цікаво, у цьому ж підручнику виділена інша структура видів методів наукового пізнання: філософський, науковий, загальнонаукові методи пізнання, частково-наукові методи, спеціально-юридичні методи [4, с. 28]. Найцікавіше, що фактично кожна з цих класифікацій має право на існування, а їх наявність свідчить про плюралізм думок в наведеній сфері. Хоча деколи це призводить до віднесення одних і тих же методів до різних класифікаційних груп. Це, у свою чергу, формує певну невизначеність у систематизації методів наукового пізнання, що не може викликати додаткових труднощів у з'ясуванні їх сутності та особливо – у використанні.

Тому, зважаючи на принцип «Леза Оккама», ми схильні підтримати найбільш просту класифікацію, відповідно до якої виділено три рівні методів наукового пізнання: філософські, загальнонаукові та спеціально юридичні методи. Саме за цією класифікацією ми підбираємо методологічний інструментарій для всіх досліджень. При цьому, важливим є уточнення змістовного наповнення зазначених категорій.

Філософські методи пізнання включають такі прийоми та методи наукового освоєння дійсності, які виникають крізь призму філософських уявлень про буття. Основу цієї класифікаційної

групи складають метафізичний та діалектичний методи пізнання, які є найбільш поширеними методами, що виділяються та використовуються дослідниками. Метафізичний метод наукового освоєння дійсності впливає ще з учень започаткованої Аристотелем та продовженої його учнями «метафізики», яку визначали як науку про буття і все суще [5, с. 118]. Світ метафізики – це водночас й світ віри, й світ буття явищ, що виходять за межі сучасного наукового досвіду. Буття становить собою єдність минулого, теперішнього й майбутнього, поєднання всіх реальностей, що його складають [6, с. 58]. Метафізичний метод відрізняється від інших своїм особливим інтересом до особистості і її роллю в процесі і результаті пізнання [7, с. 108]. За суттю метафізичний метод у пізнанні полягає у розгляді об'єктів у їх статичності, розкритті їх незмінної ключової сутності, яка розкриває їх природу. Цей метод застосовується для аналізу фундаментальних категорій, до яких у нашому випадку можна віднести феномен держави як суспільного утворення, і з якого власне впливає її роль у регулюванні суспільних відносин.

На відміну від метафізичного, діалектичний метод пізнання полягає у розкритті досліджуваного предмету та його елементів у взаємозв'язку з іншими об'єктами дійсності та в динаміці. Тобто, цей метод розкриває не лише саму природу явища, але й вказує на ключові взаємозв'язки об'єкту дослідження. Діалектична логіка пізнання стала універсальним інструментом для всіх наук, при вивченні будь-яких проблем пізнання і практики. Діалектика, як метод пізнання природи, суспільства і мислення, при її розгляді в єдності з логікою і теорією пізнання, є фундаментальним науковим принципом дослідження багатопланової і суперечної дійсності в усіх її проявах. Діалектичний підхід дає змогу обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки, процеси диференціації та інтеграції, постійну суперечність між сутністю і явищем, змістом і формою, об'єктивність в оцінюванні дійсності [8, с. 169]. Тому саме метод діалектики може стати основою для осмислення координаційної функції держави та її прояву у різних управлінських та інших суспільних системах, зокрема у найважливішій для нас сфері – у протидії корупції.

Загальнонаукові методи ми вважаємо тією класифікаційною групою, яка включає ту сукупність методів, яка є загальною по відношенню до різних галузей науки. І якщо для прикладних технічних наук більш характерними є сукупність емпіричних наукових методів, то інструментарій гуманітарних (у тому числі – всіх юридичних наук) здебільшого представлений теоретичними методами наукового пізнання. Серед останніх слід виділити ті основні методи, які найчастіше виступають основою наших досліджень. І до таких варто віднести методи аналізу, синтезу, на-

укової індукції та дедукції. Звісно ж, наведена сукупність методів не є вичерпною та наука має значно ширший інструментарій, однак саме ці теоретичні методи, по-перше, становлять основу для використання інших загальнонаукових методів, по-друге, широко використовуватимуться у наших подальших дослідженнях координаційної функції держави для аналізу адміністративно-правового забезпечення координації діяльності суб'єктів протидії корупції.

Доречно коротко зупинитися на трактуванні перелічених методів.

Аналіз являє собою мисленнєвий поділ об'єкта на складові частини з метою їх вивчення. Видами аналізу є: механічний поділ; визначення динамічного складу; виявлення форм взаємодії елементів цілого; знаходження причин явищ; виявлення рівня знання та його структури тощо. Різновидом аналізу є також поділ предметів на класи (множини) та підкласи – класифікація і періодизація [1, с. 30]. Тому, аналіз є комплексним методом дослідження явищ, який включає в себе сукупність інших методів, які можна визначити підвидами аналізу.

В. Є. Юринець зазначає, що аналіз тісно пов'язаний з дедукцією і являє собою метод наукового пізнання, за логікою якого ціле розкладають на частини, що є складовими цього цілого [9, с. 11]. Отже, з наведеного випливає, що аналіз, що є методом деталізованого освоєння дійсності, матиме значну роль в усіх дослідженнях адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції.

Синтез – це об'єднання, реальне і розумове, різних сторін, частин предмета в єдине ціле. Синтез – це не довільне, еклектичне поєднання розрізнених частин, «шматочків» цілого, а діалектична єдність з виділенням сутності [1, с. 30]. Таку позицію на суть методи виклали автори «Основ методології та організації наукових досліджень», за редакцією А. Є. Конверського. По суті – це певний антипод попередньо описаного методу аналізу, який відіграє незамінну роль у наукових правових дослідженнях держави та її властивостей.

Синтез – це метод наукового пізнання, що сприяє відновленню цілісності досліджуваного об'єкта, явища чи процесу в розмаїтті проявів. Цей метод тісно пов'язаний з індукцією у різних практичних проявах системного дослідження [9, с. 11]. Отже, синтез дозволяє встановити певне загальне бачення предмета дослідження на основі фрагментарних вихідних даних. У нашому випадку, на основі аналізу нормативно-правових актів та іншої емпірично-теоретичної основи, можна виділити ключові ознаки та характеристику координаційної функції держави у контексті адміністративно-правового забезпечення координації діяльності суб'єктів протидії корупції.

Індукція, поряд з дедукцією, є незамінним методом наукового пізнання, що використовується у правовій науці. За суттю це логічний прийом дослідження, що пов'язаний з узагальненням результатів спостереження та експерименту і рухом думки від одиничного до загального. Оскільки досвід завжди є нескінченним, тому індуктивні узагальнення носять проблематичний (вірогіднісний) характер. Індуктивні узагальнення розглядаються як дослідні істини чи емпіричні закони. Серед індуктивних узагальнень важлива роль належить науковій індукції, яка, крім формального обґрунтування, узагальнення, яке отримане індуктивним шляхом, дає додаткове змістовне обґрунтування його істинності, – у тому числі за допомогою дедукції (теорій, законів). Наукова індукція дає достовірний висновок завдяки тому, що акцент робиться на необхідних, закономірних і причинних зв'язках [1, с. 32]. Такий метод доволі часто використовується нами для виявлення окремих особливостей прояву координаційної діяльності держави як її функції.

Дедукція – як загальнонауковий метод це, по-перше, перехід у процесі пізнання від загального до одиничного, виведення одиничного із загального; по-друге, процес логічного висновку, тобто переходу за тими чи іншими правилами логіки від деяких даних пропозицій-посилань до їх наслідків (висновків). Сутність дедукції полягає у використанні загальних наукових положень для дослідження конкретних явищ. У процесі пізнання індукція та дедукція нерозривно пов'язані між собою, хоч на певному рівні наукового дослідження одна з них переважає. При узагальненні емпіричного матеріалу й висуванні гіпотези провідною є індукція. У теоретичному пізнанні важлива насамперед дедукція, яка дозволяє логічно впорядкувати експериментальні дані й побудувати теорію, яка спирається на логіку їх взаємодії. За допомогою дедукції і завершують дослідження [1, с. 32-33]. Усе наведене підкреслює особливу роль дедукції у пізнанні держави, її ролі та функцій. Оскільки держава є надзвичайно широким об'єктом дослідження, дедукція відіграє особливо важливу роль у дослідженні її функціональної діяльності, яка проявляється у значній сукупності сфер суспільного життя (де однією із вагомих є протидія корупції).

Доволі влучно описує дедукцію В. Є. Юринець як форму наукового пізнання, логіка якого розгортається від загального до конкретного, характеризуючи її як «ймовірні знання». За допомогою цього методу, продовжує вчений, розширюються можливості розумового процесу дослідження, в якому можна виокремити два основних рівні: на першому рівні доведення розглядають як судження, коли істинність одного встановлюється на основі істинності іншого; на другому рівні до-

ведення має форму, що піддається опису, завдяки якому стає зрозумілим сам процес доведення, тобто відбувається структуризація і формалізація процесу дослідження [9, с. 11]. Механізм застосування дедукції як прийому наукового освоєння дійсності неодноразово використовувався нами в інших дослідженнях, зокрема – задля підтвердження гіпотез та думок з приводу координаційної діяльності держави, як відповідної функції щодо протидії корупції.

Спеціально-юридичними методами вважаються ті методи, які використовуються виключно у правових наукових дослідженнях. Тобто, це методи, які притаманні правовій науці.

Відомий український теоретик О. Ф. Скакун вважає, що методом юриспруденції є засіб юридичного пізнання, утворення й організації юридичного знання. Юридичний метод конкретизує предмет юриспруденції, який формується у відповідну юридичну теорію як взаємоузгоджену систему знань про державу та право, висловлену в поняттях [10, с. 5]. Відповідно, методологічна система правової науки та їх окремих галузей визначають обсяг та зміст предмету цих галузей як сукупності правових знань. Особливостями цих методів є те, що вони пристосовані до суто правових досліджень, які впливають із характерної природи інституційно-правових явищ, якими у тому числі є держава.

На переконання С. В. Васильєва до правових методів наукового дослідження доцільно віднести історико-правовий метод, порівняльно-правовий метод, формально-юридичний метод і метод інтерпретації (тлумачення) [11, с. 126]. Така сукупність методів є притаманною для виділення в юридичній науці. Останні по суті є певною модифікацією загальнонаукових методів пізнання з урахуванням особливостей, які детерміновані юриспруденцією як наукою та специфікою її предмета.

Слід також підкреслити, що виділення сукупності спеціально юридичних методів, а також саме формулювання відповідної класифікаційної групи на даний момент залишається доволі суб'єктивною категорією і залежить від поглядів автора. До якогось монізму в наукових поглядах наука все ще не прийшла. Так, наприклад, В. В. Сухонос, спеціально-юридичними методами пізнання правових об'єктів вважає порівняльно-правовий метод, формально-правовий метод, правове моделювання [12, с. 38]. Можна також доповнити цей перелік виділенням нормативно-аналітичного методу, який запропонував І. В. Манжул [13, с. 15].

В цілому ж ми погоджуємось із наведеними переліками спеціально-юридичних методів та вважаємо їх одними з найбільш поширених в ході проведення правових досліджень. При цьому, варто мати на увазі, що окреслений нами перелік аж ніяк не є вичерпним.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, зазначимо, що у своїх дослідженнях ми схильні підтримати найбільш просту класифікацію, відповідно до якої виділено три рівні методів наукового пізнання: філософські, загальнонаукові та спеціально юридичні методи.

При цьому, до філософських методів ми відносимо метафізичний та діалектичний методи; до загальнонаукових методів – методи аналізу, синтезу, наукової індукції та дедукції; а до спеціально-юридичних методів наукового дослідження, прийнятних для застосування в ході вивчення адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції, віднесемо порівняльно-правовий, формально-правовий методи, метод інтерпретації, метод правового моделювання, нормативно-інтерпретаційний метод та інші.

Узагальнюючи все вищенаведене, можна констатувати, що методологія дослідження адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції складається із сукупності філософських (діалектичний та метафізичний методи), загальнонаукових (метод аналізу та синтезу, наукової індукції та дедукції), спеціально-юридичних методів (порівняльно-правовий, формально-правовий, інтерпретації, правового моделювання, нормативно-інтерпретаційний), а також інших комплексних та інтегрованих методів, що використовуються у правовому дослідженні.

Наведений нами перелік методів не є вичерпним, що й обумовлює актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

Література

1. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. К. : Центр правової літератури, 2010. 352 с.
2. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень : курс лекцій. Тернопіль : Економічна думка, 2005. 124 с.
3. Волинка К. Г. Теорія держави і права : навч. посіб. 2-ге видання, стереотипне. Київ, 2006. 235 с.
4. Філософія права : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2005. – 269 с.
5. Аристотель. Метафізика ; [пер. с греч. П. Д. Перова и В. В. Розанова]. М. : Изд-во Ин-та философии, теологии и истории св. Фомы Аквинского, 2000. 232 с.
6. Радутний О. Е. Додаткові методи у пізнанні кримінального права в інформаційну епоху. *Правова інформатика*. 2015. № 2. С. 54-60.
7. Schiller F. C. S. *Relativity Metaphysics // Our Human Truths.*; Жарких В.Ю. Побудова реальності: метафізика еволюції у філософії Ф.К.С. Шіллера / В.Ю. Жарких. *Мультиверсум. Філософський альманах* : зб. наук. пр. К., 2007. Вип. 60. С. 105-116.
8. Чернілевський Д. В. Методологія наукової діяльності: Навчальний посібник : Вид. 2-ге, допов. / Д. В. Чернілевський, О. Є. Антонова, Л. В. Барановська, О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк, В. І. Захарченко, І. М. Козловська, Ю. М. Козловський, К. О. Кольченко, М. І. Лазарев, Г. Ф. Нікуліна, В. О. Подоляк, Л. В. Сліпчишина, О. В. Столяренко, М. І. Томчук, В. В. Шев-

ченко, Н. В. Якса / За ред. професора Д. В. Чернілевського. Вінниця: Вид-во АМСКІП, 2010. 484 с.

9. Юринець В. Є. Методологія наукових досліджень : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 178 с.

10. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник. Х. : Еспада, 2009. 752 с.

11. Васильєв С. В. Загальноправові та спеціальні методи дослідження джерел цивільного процесуального права. *Університетські наукові записки*. 2013. № 3. С. 123-128.

12. Сухонос В. В. Теорія держави і права : навч. посіб. Суми : «ВТД Університетська книга», 2005.

13. Манжул І. В. Визначення методів пізнання в науковій літературі. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 11. С. 11-17.

Анотація

Лук'янова Г. Ю. Адміністративно-правове забезпечення координації суб'єктів протидії корупції: теоретичні підходи та методологія дослідження. – Стаття.

Актуальність статті полягає в тому, що підбір методологічного інструментарію є важливою складовою будь-якого ґрунтового дослідження, незалежно від розділу науки та сфери знань. Очевидно, що кожен дослідник прагне до застосування інструментарію, який буде доречним саме для його роботи. Однак, цей процес є складнішим, ніж здається на перший погляд. В ході розробки проблематики адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції, авторка неодноразово наштовхувалася на труднощі методологічного характеру, подолання яких призвело до поступового накопичення думок щодо необхідності узагальнення підходів до підбору методологічного інструментарію у досліджуваній сфері. Статтю присвячено узагальненню підходів до методології дослідження у контексті селекції методів наукового пізнання, прийнятних для застосування в ході дослідження адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції. Авторкою проаналізовано наявні у вітчизняній філософії, філософії права, теорії держави і права та логіці підходи до систематизації методів наукового пізнання. Наголошено на доречності дотримання простої класифікації, відповідно до якої виділено три рівні методів наукового пізнання: філософські, загальнонаукові та спеціально юридичні методи. При цьому до філософських методів пізнання включено метафізичний та діалектичний, до загальнонаукових методів - методи аналізу, синтезу, наукової індукції та дедукції. Особливу увагу присвячено спеціально-юридичним методам, як таким, які використовуються виключно у правових наукових дослідженнях. Констатовано, що виділення сукупності спеціально юридичних методів, а також саме формулювання відповідної класифікаційної групи на даний момент залишається доволі суб'єктивною категорією і залежить від поглядів автора. У випадку дослідження адміністративно-правового забезпечення координації суб'єктів протидії корупції, до спеціально-юридичних методів доречно віднести порівняльно-правовий метод, формально-правовий метод, правове моделювання та нормативно-аналітичний метод. В ході дослідження надано наведено коротке трактування більшості згаданих методів.

Ключові слова: методологія, методи дослідження, філософія, аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання, діалектичний метод, метафізичний метод, порівняльно-правовий метод, нормативно-аналітичний метод, координація, координаційна функція держави, адміністративно-правове регулювання.

Summary

Lukianova H. Yu. Administrative and legal support for the coordination of anti-corruption actors: theoretical approaches and research methodology. – Article.

The relevance of the article is that the selection of methodological tools is an important component of any thorough research, regardless of the section of science and knowledge. Obviously, every researcher strives to use tools that will be appropriate for his work. However, this process is more complicated than it seems at first glance. During the development of administrative and legal support for the coordination of anti-corruption actors, the author has repeatedly encountered methodological difficulties, overcoming which has led to a gradual accumulation of views on the need to generalize approaches to the selection of methodological tools in the field. The article is devoted to the generalization of approaches to the research methodology in the context of the selection of methods of scientific knowledge that are acceptable for use in the study of administrative and legal support for the coordination of anti-corruption actors. The author analyzes the existing approaches to the systematization of methods of scientific cognition available in domestic philosophy, philosophy of law, theory of state and law and logic. Emphasis is placed on the appropriateness of fol-

lowing a simple classification, according to which there are three levels of methods of scientific knowledge: philosophical, general scientific and special legal methods. At the same time, metaphysical and dialectical methods are included in philosophical methods of cognition, and methods of analysis, synthesis, scientific induction and deduction are included in general scientific methods. Particular attention is paid to special legal methods, as such, which are used exclusively in legal research. It is stated that the selection of a set of special legal methods, as well as the formulation of the relevant classification group at the moment remains a rather subjective category and depends on the views of the author. In the case of the study of administrative and legal support for the coordination of anti-corruption actors, the special legal methods should include the comparative legal method, the formal legal method, legal modeling and the normative-analytical method. The study provides a brief interpretation of most of these methods.

Key words: methodology, research methods, philosophy, analysis, synthesis, induction, deduction, modeling, dialectical method, metaphysical method, comparative legal method, normative-analytical method, coordination, coordination function of the state, administrative-legal regulation.